

บทความวิจัย

การจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลามและแนวทางการประยุกต์ใช้ในพื้นที่
จังหวัดชายแดนภาคใต้

อิสมาแอ สนิ* อิบรอเฮง ดอเลาะ** พัยซอล อาลฮาดีย์***

** ดร. อาจารย์สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

** ผศ.ดร. อาจารย์สาขาวิชากฎหมายอิสลาม สถาบันอิสลามศึกษาและภาาหรับ
มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

*** วิทยาการอิสลามศึกษา โรงเรียนต้นหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลามและแนวทางการนำไปใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่มจำนวน 20 คนครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้และสรุปผลด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดระเบียบข้อมูล การแสดงข้อมูล และการสร้างข้อสรุป ผลการวิจัย พบว่า การจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลามถูกกำหนดหลักการไว้แบบองค์รวม เปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจกำหนดหลักปฏิบัติให้สอดคล้องกับจารีตประเพณีที่อิสลามยอมรับ ส่วนแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ควรมีรูปแบบการจัดการทางเลือกที่สามารถปรับประยุกต์ใช้ตามบริบทหรือตามที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกัน ซึ่งประกอบด้วย การจัดการแบบเอกเทศ การจัดการแบบร่วมกัน และการจัดการแบบผสมผสาน

คำสำคัญ: การจัดการสินสมรส กฎหมายครอบครัวและมรดกอิสลาม จังหวัดชายแดนภาคใต้

RESEARCH

Management of the Marriage Property according to Islamic Law and Applied Guidelines in The Southern Border Provinces

Isamaae Sani Ibrorheng Dorloh** Paisol Al Hadi****

** Dr. Lecturer, Department of Islamic Studies, Faculty of Education, Yala Rajaphat University*

*** Asst. Prof. Dr. Lecturer, Department of Islamic Law, Institute of Islamic Studies and Arabic Language
Narathiwat Rajanagarind University*

**** Islamic Studies Lecturer Tanyongmas School, Rangae District, Narathiwat Province*

Abstract

This research article aims to study the management of the marriage property according to Islamic Law and applied guidelines in The Southern Border Provinces. It is qualitative research that focuses on collecting from document studies, in-depth interview, group discussions involved 20 people covering 4 provinces in The Southern Border Provinces and conclusion. The results found that the management of the marriage property according to Islamic law is holistic. It is an opportunity for the authority to determine the principles of practice are consistent with the traditions accepted by Islam. While applied guidelines in The Southern Border Provinces found that there should be an alternative management model that can be applied according to the context or as agreed by both parties, which consists of standalone management, together property management and mixed management.

Keywords: Management, Marriage Property according to Islamic Law, southern border provinces

บทนำ

สังคมมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสังคมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างออกไปจากพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัดทั้งในด้านวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่มีความครอบคลุมในทุกมิติของชีวิต อิสลามได้บัญญัติให้มุสลิมทุกคนต้องนำหลักธรรมทางศาสนามาเป็นวิถีการดำเนินชีวิตอย่างเคร่งครัด จึงกลายเป็นที่มาที่ภาคีรัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกอิสลามในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการเฉพาะขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2444 จนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ตลอดระยะเวลาการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว ซึ่งเป็นระยะเวลาร้อยกว่าปีส่งผลให้ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสิทธิในการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกอย่างมีประสิทธิภาพและได้ยึดปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง นับว่าเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง แต่ด้วยสภาพการบังคับใช้ที่ยังขาดความพร้อมในหลาย ๆ ด้านส่งผลให้การปฏิบัติเกิดข้อจำกัดและปัญหาขึ้นมาหลายประการ มีอุปสรรคและต้องเผชิญหน้ากับความท้าทายในหลายด้าน เช่น ด้านสารบัญญัติและวิธีบัญญัติมีความล้าหลังทางกฎหมายที่อาจส่งผลในคดีแพ่ง ดังกรณีการจดทะเบียนสมรสที่สำนักงานว่าการอำเภอตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กรณีที่ชายมุสลิมมีภรรยาหลายคน ประเด็นการทำหนังสือประนีประนอมและจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น (มณูญ มณีวิทย์, 2559: 2–8; กิตติศักดิ์ ปรกติและคณะ, 2554: 3–4; มุฮัมมัดซาคี เจ๊ะหะ, 2553: 79–80) รวมถึงปัญหาด้านการจัดการสินสมรสที่ยังขาดระบบการจัดการที่ชัดเจน ขาดความเป็นเอกภาพในทางปฏิบัติในทุก ๆ ระดับ กระบวนการได้มาของสิทธิทางครอบครัวและมรดกยังขาดความเป็นระบบอยู่ในบางเรื่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างเร่งด่วน ประชาชนยังขาดความเข้าใจที่ต้องส่งผลให้บางกลุ่มขาดโอกาสในด้านสิทธิต่าง ๆ ที่ควรจะได้รับ (สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 06 มีนาคม 2564)

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา สภาพปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่ว่ายังไม่ได้รับการแก้ไข ทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องได้พยายามเสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไขนับหลายต่อหลายครั้ง ดังเช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินคดีครอบครัวและมรดกอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2550 ณ โรงแรม ซี เอส ปัตตานี และ การประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 11–13 ธันวาคม 2551 ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพมหานคร และอื่น ๆ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), 2551 : 53) เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะกรณีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นปัญหาข้อปลีกย่อย แต่ปัญหาหลักเชิงโครงสร้างที่คาบเกี่ยวกันทั้งระบบนั้นยังไม่ได้มีการแก้ไขให้สมบูรณ์มากนัก ส่งผลให้การปฏิบัติงานใน

บางเรื่องติดขัดและขาดความชัดเจนอยู่บ้างในบางกรณี โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการจัดการสินสมรส นักวิชาการอิสลามในพื้นที่ที่มีการจัดการความรู้และการเผยแพร่หลักการและแนวทางปฏิบัติในประเด็นนี้ ยังน้อยมาก ส่วนใหญ่จะพูดถึงเรื่องการจัดการมรดกหลังสิ้นสุดการเป็นคู่สมรสกันแล้ว นับว่าเป็น ปลายทางของปัญหา ในขณะที่ต้นทางของปัญหานี้ คือ การจัดการทรัพย์สินในระหว่างการเป็นคู่สมรส หรือหลังจากสิ้นสุดการเป็นคู่สมรส แต่ประเด็นเหล่านี้ยังไม่ได้มีการพูดถึงและกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว (สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 06 มีนาคม 2564, สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2564)

หากพิจารณาผลการสังเคราะห์วรรณกรรมและความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับ ประเด็นนี้ พบว่า ยังมีประเด็นที่จะต้องได้รับการอธิบายและปรับความรู้ความเข้าใจของสังคมที่มีต่อ เรื่องนี้ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างมาก โดยเฉพาะรูปแบบการจัดการที่สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ ที่สตรีมีบทบาทในการได้มาของทรัพย์สินครัวเรือนมากขึ้น ซึ่งต่างกับสภาพสังคมในอดีตที่มีผู้ชายเป็น ใหญ่ การได้มาของทรัพย์สินครัวเรือนส่วนใหญ่จะมาจากฝ่ายชาย ส่วนฝ่ายหญิงจะเป็นผู้สนับสนุนทั้ง ในทางตรงหรือในทางอ้อม และที่สำคัญกว่านี้ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บางครัวเรือน ให้เอกสิทธิ์แก่ฝ่ายชายในฐานะเป็นผู้นำครอบครัว เป็นผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพย์สิน ครัวเรือนเพียงลำพังฝ่ายเดียว บางครัวเรือนให้อำนาจแก่ฝ่ายหญิงในฐานะเป็นแม่บ้านในการบริหาร จัดการแทน และบางครอบครัวมีสิทธิร่วมกันและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามที่ตกลงกันได้ ซึ่งทั้งหมดนี้ ถือว่าเป็นแนวปฏิบัติที่สามารถกระทำได้โดยไม่ผิดหลักการของศาสนาแต่อย่างใด แต่ในทางกลับกันเมื่อ เกิดการหย่าร้างขึ้นหรือกรณีที่มีสามีภริยาหลายคน รวมถึงกรณีการเสียชีวิต การปฏิบัติที่ผ่านมามัก เหมือนว่าได้ไปได้อย่างเรียบง่าย บางกรณีเกิดข้อพิพาทจนหาข้อสรุปไม่ได้ บางกรณีสามารถตกลง กันได้ผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยผู้นำศาสนาหรือสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด (กอจ.) รวมถึงศูนย์กระบวนการยุติธรรมชุมชนด้วยวิธีการที่หลากหลายแตกต่างกันไป เช่น การแบ่ง ทรัพย์สินกันหลังจากที่ทั้งสองฝ่ายเป็นสามีภริยากัน แต่ถ้ากรณีทรัพย์สินที่ฝ่ายหนึ่งฝ่าย ใดนำมาพัฒนาและขยายดอกผลในระหว่างเป็นสามีภริยากัน หลักปฏิบัติในประเด็นนี้ ใช้หลัก ตะคอรัญญ์ คือ คืนสินเดิมให้กับฝ่ายหนึ่งผู้ใดที่ถือกรรมสิทธิ์ และนำส่วนที่เป็นดอกผลนั้นมาแบ่งครึ่ง โดยกำหนดให้แต่ละฝ่ายได้ครอบครองไปคนละส่วน เป็นต้น (กิตติศักดิ์ ปรกติและคณะ, 2554: 333; สำนักงานศาลยุติธรรม, 2554: 43-44; สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2564) อย่างไรก็ตาม การดำเนินการและการแก้ไขปัญหาที่กล่าวมานี้ ยังมีมุมที่สังคมตั้งข้อคำถามเกี่ยวกับความเหมาะสม และความเป็นสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก นับว่าเป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึง

ความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาเชิงลึกเพื่อได้มาซึ่งรูปแบบและแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสม มีความชัดเจนมากขึ้นที่สามารถแก้ไขปัญหาและลดความขัดแย้งในครอบครัว รวมถึงการลดความเหลื่อมล้ำที่ยังเกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลามและแนวทางการนำไปใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาหลักการ วิธีการ และแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีวิทยาการค้นคว้าวิจัยด้านอัตวิสัย (Subjectivity) และภาววิสัย (Objectivity) ด้วยการศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีกระบวนการและขั้นตอนการวิจัยที่ได้พัฒนามาจากขั้นตอนการศึกษาของ (Thipwaree et al., 2016 อ้างถึงใน อิสมาแอ สนิ และมะรอนิง สาแลมิง, 2563: 70) ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการ วิธีการ และแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องหรือใกล้เคียงกับบริบทของประเทศไทย เช่น แนวทางปฏิบัติของประเทศมาเลเซีย และอินโดนีเซียที่มีความเหมือนด้านพหุทางกฎหมายรวมถึงวัฒนธรรมและประเพณีปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน โดยคณะวิจัยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกเอกสารตามแนวทางของ ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ, (2538) ที่ใช้หลักความเกี่ยวข้องและความใกล้เคียงกันเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อได้มาซึ่งหลักการและวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลาม

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่และถอดบทเรียนเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติและข้อเสนอแนะด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ดาโต๊ะยุติธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตัวแทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด โต๊ะอิหม่าม ตัวแทนผู้ปฏิบัติการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และนักวิชาการ จำนวน 20 ท่านโดยมีวิธีเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติ คือ เป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลามหรือนักปฏิบัติการหรือบุคคลที่สัมผัสกรณีด้านครอบครัวและมรดกอิสลาม ทั้งนี้เพื่อได้มาซึ่งรูปแบบการดำเนินงาน สภาพ ปัญหา และแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 ประมวลหลักการและแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ด้านการจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยวิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์เชิงเนื้อหาและการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลามและแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ คณะวิจัยมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ปรับประยุกต์ใช้จากแนวคิดการวิเคราะห์เชิงคุณภาพของ Miles and Huberman, (1994) อ้างถึงใน อมาวสี อัมพันศิริรัตน์, (2557 : 73-74) ที่มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) จัดระเบียบข้อมูล หมายถึง การจัดบันทึก การจัดการ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและถอดข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสารและการศึกษาจากภาคสนามมาจัดเป็นหมวดหมู่ เปรียบเทียบหาความเหมือนและความต่าง พร้อมสรุปเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเป็นลักษณะชุดข้อมูลตามกรอบประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง 2) การแสดงข้อมูล หมายถึง การประมวลสรุปข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลเป็นหมวดหมู่พร้อมนำเสนอในรูปของการพรรณนาเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ที่ค้นพบเป็นประเด็นประกอบการบรรยายอธิบายเชื่อมโยงข้อมูลในแต่ละส่วนที่ค้นพบด้วยหลักเหตุและผลเข้าด้วยตามกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ผ่านเวทีประชุมของทีมงานวิจัยและบุคคลที่เกี่ยวข้อง และ 3) การหาข้อสรุป ดีความ และตรวจสอบความถูกต้อง หมายถึง การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปและการตีความหมายของข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัยด้วยเวทีการประชุมของคณะที่มวิจัย รวมถึงการตรวจสอบข้อค้นพบด้วยกระบวนการตรวจสอบภายในที่ดูในเรื่องความถูกต้อง ความเหมาะสมและความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาของข้อมูลและด้วยกระบวนการตรวจสอบภายนอกโดยผู้ทรงคุณวุฒิในเวทีการประชุมสนทนากลุ่มหรือเวทีวิพากษ์

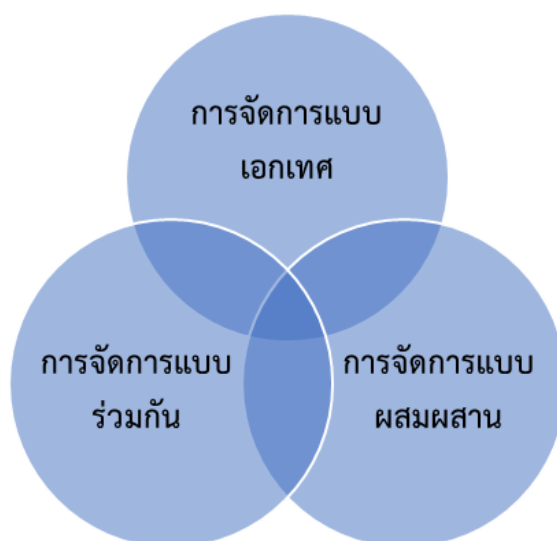
ผลการวิจัย

การจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลาม หมายถึง อำนาจ สิทธิ และหน้าที่ในการถือครองหรือใช้สอยแห่งทรัพย์สินที่ได้มาร่วมกันภายหลังจากการสมรสที่ถูกต้องตามหลักกฎหมายอิสลาม ซึ่งประกอบด้วย ภาระผูกพันที่เกิดขึ้นภายหลังจากสมรสกันเป็นสามีภริยาที่ถูกต้องไม่ใช่เพียงแต่ความสัมพันธ์กันในเรื่องการอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยา การอุปการะเลี้ยงดู การคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน และวงศ์ตระกูลอย่างเดียวย สิ่งที่เกิดขึ้นตามมา คือ ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน ทั้งที่เป็นทรัพย์สินส่วนตนที่มีดอกผลเกิดขึ้นและสินทรัพย์รวมที่ทำมาหากินร่วมกันในขณะที่เป็นคู่ครองชีวิต ซึ่งในประเด็นนี้นักวิชาการอิสลามส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า ตามหลักการเดิมคู่สามีและภริยามีความเป็นอิสระหรือ

เสรีภาพในการถือครองกรรมสิทธิ์หรือใช้สอยในทรัพย์สินแห่งตนที่แสวงหามาเพียงลำพังผู้เดียว ซึ่งหลักการนี้ในภาษาอาหรับจะเรียกว่า “หลักอิสติกลาล” กล่าวคือ ทรัพย์สินของผู้ใดผู้นั้นจะมีความเป็นเสรีภาพในการใช้สอย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันในครัวเรือนจึงสามารถที่จะปฏิบัติเป็นอื่นได้ แม้ว่านักวิชาการบางท่านมีความเห็นที่ต่างกันบ้างในประเด็นย่อยก็ตาม แต่ผลสรุปที่สำคัญเกี่ยวกับประเด็นนี้คือ ทั้งสองฝ่ายมีอำนาจและสิทธิในการถือครองหรือใช้สอยในทรัพย์สินส่วนตนแบบไม่ต้องการการยินยอมจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แม้ว่าทรัพย์สินนั้นจะเกิดขึ้นภายหลังจากสมรสกันเป็นสามีภริยาที่ถูกต้องตามหลักกฎหมายอิสลามก็ตาม (Al-Haskufiy.M, 1386 H.: 153, Al-Khatib Al-Charbiniy, 1983 M.: 166, Ibnu Muflih, 1400 H.: 335, สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 06 มีนาคม 2564 และเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2564) แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดประสงค์ที่จะแจ้งให้อีกฝ่ายหนึ่งรับทราบ ถือว่าเป็นเรื่องที่ดีและควรปฏิบัติอย่างยิ่ง ในฐานะเป็นคู่สมรสที่เปรียบเสมือนเป็นบุคคลเรือนร่างเดียวกัน (Al-Buhutiy.M, 1402 H.: 463) แต่ด้วยสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมของฝ่ายหญิงในการแสวงหาปัจจัยยังชีพรวมถึงปัจจัยของครัวเรือนอื่น ๆ ไปด้วย ปัจจุบันฝ่ายหญิงมีบทบาทที่ชัดเจนมากขึ้น บางครัวเรือนทั้งสองฝ่ายมีเงินเดือนประจำเป็นของตนเอง บางครัวเรือนแสวงหาปัจจัยยังชีพแบบทำมาหากินร่วมกันหรือในรูปแบบของการสนับสนุน อำนาจความสะดวกให้แก่ฝ่ายชาย เป็นต้น ซึ่งสภาพของสังคมที่เป็นลักษณะเช่นนี้ ส่งผลให้รูปแบบการจัดการสินสมรสของประเทศมาเลเซียแตกต่างออกไปจากประเทศอาหรับ กล่าวคือ มาเลเซีย จำแนกทรัพย์สินที่ได้มาหลังจากเป็นสามีภริยากันออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) “Harta Syarikat” หมายถึง ทรัพย์สินที่ได้มาจากการลงทุนแบบหุ้นส่วนร่วมกันโดยมีการระบุสัดส่วนที่ชัดเจน ในกรณีนี้ การจัดการทรัพย์สินส่วนรวมต้องได้รับการยินยอมจากทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดทำการมอบหมายให้อีกฝ่ายหนึ่งทำการแทนหรือแล้วแต่กรณีตามเจตนาและข้อตกลงร่วมกันไว้โดยไม่ต้องฟังดุลพินิจของศาลชะรีอะฮ์ เว้นแต่มีข้อหาที่ไม่สามารถหาข้อยุติแล้วแต่กรณี 2) “Harta Sepercarian” หมายถึง ทรัพย์สินที่ได้ทำมาหากินในระหว่างการเป็นสามีภริยาโดยมีเงื่อนไขว่าต้องมีส่วนร่วมในการได้มาของทรัพย์สินแบบทางตรงหรือทางอ้อม ในกรณีนี้ทั้งสองฝ่ายจะได้รับสิทธิในการถือครองกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินตามดุลพินิจของศาล และ 3) “Harta Musya” หมายถึง ทรัพย์สินครัวเรือนที่ไม่สามารถแยกแยะเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใด เช่น เครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือน เครื่องใช้ส่วนรวม เป็นต้น ในกรณีนี้ทั้งสองฝ่ายจะไม่ได้รับสิทธิในการถือครองจนกว่าจะได้รับคำสั่งจากศาลว่าตกอยู่ในกรรมสิทธิ์ของผู้ใด ยกเว้นทรัพย์สินครัวเรือนที่มีผู้ถือกรรมสิทธิ์ไว้เป็นที่ชัดเจน เช่นเดียวกัน หากพิจารณารูปแบบการจัดการของประเทศอินโดนีเซีย พบว่า มีการใช้หลักบริบทและข้อเท็จจริงของทั้งสองฝ่ายในการได้มาแห่งทรัพย์สินครัวเรือนแบบมีส่วนร่วมแบบทางตรงที่ทำมาหากินร่วมกันเชิงประจักษ์เป็นหลัก ในกรณี

ทั้งสองฝ่ายมีอำนาจหน้าที่ และสิทธิในการจัดการอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนกรณีที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีส่วนร่วมในการได้มาของทรัพย์สินแบบทางอ้อมในลักษณะส่งเสริมหรืออำนวยความสะดวก การจัดการของอินโดนีเซียจะพิจารณาตามหลักสภาพจริง เช่น 1 ใน 3 หรือ 1 ใน 4 หรือ 1 ใน 8 เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดเป็นที่มาของการสรุปว่า การจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลามในทางหลักการถูกกำหนดไว้แบบองค์รวม ดังผลการศึกษาของ Iqrofa Zahidah, (2015; 4) ที่ชี้ว่า ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการสินสมรสที่ว่าเป็น “ประเด็นปัญหาทางกฎหมายร่วมสมัยที่ยังไม่มีการกล่าวถึงรายละเอียดที่ชัดเจนทั้งในอัลกุรอานและหะดีษ” มีเฉพาะเพียงหลักการกว้าง ๆ ที่ระบุถึงสิทธิของสตรีในเรื่องการทำธุรกรรมต่าง ๆ รวมถึงการถือครองกรรมสิทธิ์ทางทรัพย์สิน เป็นต้น ซึ่งหลักการกว้าง ๆ ที่ว่านี้ อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอาน สุเราะห์อันนิสาอ์ โองการที่ 6,12 และ 32 และใช้หลักจารีตประเพณีปฏิบัติ “อัลอูรฟู” หมายถึง สิ่งที่ได้ปฏิบัติและเป็นที่ยอมรับสืบต่อกันมาทั้งการกระทำและคำพูด และหลักผลประโยชน์สาธารณะ (อัลมะคอลิห์ อัลมุรสะละฮ์) หมายถึง การกำหนดบทบัญญัติอิสลามที่ตัวบทไม่ได้กล่าวถึง ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการและจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์ของมนุษย์โดยคำนึงถึงลักษณะของทรัพย์สิน ดังนี้

รูปที่ 1.1 การจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลาม

ที่มา: อิบรอเฮง ดอเลาะ อิสมาแอ สนิ พัยซอล แลฮาดีย์, (2565 : 43)

รูปแบบที่ 1 การจัดการแบบเอกเทศ หมายถึง การจัดการแบบอิสระ ทรัพย์สินของผู้ใดผู้นั้นจะมีความอิสระและเสรีในการใช้จ่ายหรือขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันในครัวเรือนจึงสามารถที่จะปฏิบัติเป็นอื่นได้ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ถือปฏิบัติกันในกลุ่มน้อย เป็นกลุ่มครอบครัวที่มีการศึกษาสูง มีฐานะ ทั้งสองฝ่ายมีกิจการเป็นของตนเองที่ได้รับการสืบทอดมรดก และเป็นคู่สมรสที่อาศัยในชุมชนเมืองที่มีวัฒนธรรมในครอบครัวและสังคมชั้นสูง อนึ่ง การจัดการในลักษณะนี้ หากแจ้งให้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นที่ทราบและรับรู้ร่วมกัน ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีสร้างความโปร่งใส ความรัก และความ เป็นปึกแผ่นเดียวกันในครัวเรือน ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีศาสนาให้ความสำคัญและตระหนักมาตั้งแต่แรกอยู่แล้ว

รูปแบบที่ 2 การจัดการแบบร่วมกัน หมายถึง ทั้งสองฝ่ายมีอำนาจ สิทธิ และหน้าที่ร่วมกันและเท่าเทียมกันหรืออาจจะมอบหมายให้ฝ่ายชายเป็นผู้ดำเนินการแทนในฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือมอบให้กับฝ่ายหญิงดำเนินการแทนในฐานะเป็นคู่สมรสที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการทรัพย์สินหรือให้เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบที่มีการปฏิบัติกันไม่น้อย เป็นกลุ่มของคู่สมรสที่มีการศึกษา มีฐานะ เป็นข้าราชการ ทั้งสองฝ่ายมีเงินเดือนประจำ มีรายได้ที่ชัดเจน และชาวบ้านทั่วไปในบางกรณีรวมถึงเป็นรูปแบบที่คู่สมรส (สามี) มีภริยาหลายคนใช้ในการจัดการสินสมรสด้วยในบางกรณี แต่ส่วนใหญ่ไม่มีการรูปแบบการจัดการที่ชัดเจนมากนัก

รูปแบบที่ 3 การจัดการแบบผสมผสานในบางกรณี หมายถึง การจัดการแบบไม่มีหลักการหรือวิธีการที่ชัดเจน ผสมผสานอย่างกลมกลืนกันระหว่างสองรูปแบบ คือ แบบเอกเทศและแบบร่วมกัน และเป็นการจัดการที่เรียบง่าย ซึ่งการจัดการในรูปแบบนี้ เป็นที่นิยมและเป็นรูปแบบที่ใช้กันมามากที่สุดในกลุ่มของชาวบ้านทั่วไป

ส่วนแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาชี้ว่า ควรเลือกรูปแบบการจัดการทางเลือกที่สามารถปรับประยุกต์ใช้ตามบริบทหรือตามที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกัน ซึ่งประกอบด้วย การจัดการแบบเอกเทศ การจัดการแบบร่วมกัน และการจัดการแบบผสมผสานดังที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจรวมถึงประเพณีปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญที่ต้องสงวนให้เกิดความหลากหลายในทางปฏิบัติ ดังข้อสังเกตของนักวิชาการในพื้นที่ที่สะท้อนว่า “การปฏิบัติจริงเกี่ยวกับประเด็นนี้ ยังมีประเด็นที่น่าสนใจหลายเรื่องที่จะต้องทำความเข้าใจและตระหนักถึง โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับมาตรฐานหรือหลักปฏิบัติที่เหมาะสม ถือว่าเป็นเรื่องที่ยากจะนำมาสร้างข้อสรุปและกำหนดเป็นมาตรฐานเดียวกัน เนื่องจากสภาพและบริบทของแต่ละครอบครัวมีภูมิหลังที่ต่างกัน ทั้งในเรื่องการศึกษา อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น ความเป็นไปได้และความเหมาะสมใน

เรื่องนี้ ควรเป็นไปตามธรรมชาติและบริบทของแต่ละครัวเรือน ทั้งนี้ต้องเป็นที่เข้าใจ ยอมรับ และตกลง ถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด” (สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2564) ซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิบัติของกลุ่มประเทศอาหรับที่ใช้รูปแบบการจัดการแบบเอกเทศหรือที่เรียกว่า “อิสติกลาล” หรือที่เรียกว่า ระบบแยกทรัพย์สิน โดยที่มาของการนำหลักการนี้มาใช้ คือ สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจรวมถึงวัฒนธรรมปฏิบัติในแต่ละครัวเรือนเป็นที่ตั้ง สังเกตเห็นได้ว่า ลักษณะสังคมอาหรับฝ่ายชายจะเป็นใหญ่ในครัวเรือน เป็นเสาหลักและทำหน้าที่รับผิดชอบทุกสิ่งทุกอย่างในครัวเรือน ทั้งในเรื่องของการจัดเตรียมบ้านเรือนที่อยู่อาศัยให้กับภริยา ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่จำเป็น ค่าอุปการะเลี้ยงดูภริยาและบุตร และเครื่องอุปโภคบริโภคครอบคลุมถึงค่าอุปการะภริยาและค่ามูตอะห์ (ค่าสินไหม) หลังจากการหย่าเกิดขึ้นและฝ่ายหญิงยังอยู่ในระหว่างของการครองตน ซึ่งจะมีความต่างกับบริบทสังคมในประเทศไทยที่มีวัฒนธรรมแบบทำมาหากินร่วมกันมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันบวกกับสภาพทางเศรษฐกิจที่มีข้อจำกัดส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ตามสิทธิทางทรัพย์สินที่ทั้งสองฝ่ายควรได้รับเป็นไปอย่างมีข้อจำกัด จึงเป็นที่ตกลงหรือยอมรับกันโดยสภาพ อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ว่าวัฒนธรรมการปฏิบัติในครัวเรือนเป็นไปในลักษณะเดียวกัน บางครัวเรือนที่มีการศึกษาสูง มีฐานะดีมีความครบพร้อมในทุก ๆ เรื่อง จึงไม่เป็นที่ปฏิเสธหากครัวเรือนนั้นยินยอมหรือนิยมใช้รูปแบบการจัดการแบบเอกเทศเหมือนวัฒนธรรมปฏิบัติในกลุ่มประเทศอาหรับ ด้วยลักษณะเช่นนี้ จารีตประเพณีปฏิบัติในแต่ละครัวเรือนหรือพื้นที่ จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดหลักปฏิบัติในเรื่องการจัดการสินสมรสในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้ ต้องไม่เป็นจารีตประเพณีปฏิบัติที่แย้งกับหลักการอิสลามที่ได้กำหนดไว้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาเกี่ยวกับหลักการการจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลามและแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ประเด็นข้อค้นพบที่น่าสนใจนำมาอภิปรายและขยายความหมายเพิ่มเติมประกอบด้วย ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลามถูกกำหนดหลักการไว้แบบองค์รวม โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจตามกฎหมายอิสลามกำหนดหลักปฏิบัติให้สอดคล้องกับจารีตประเพณีที่อิสลามยอมรับ ถือว่าเป็นความเมตตาของศาสนาที่คำนึงถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละพื้นที่อย่างเห็นได้ชัด เมื่ออิสลามไม่ได้กำหนดหลักการที่เป็นข้อปลีกย่อยไว้เป็นที่ชัดเจน “อัลอูรฟ” หมายถึง หลักจารีตประเพณีปฏิบัติในแต่ละพื้นที่ถือว่าสืบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เคียงคู่กับกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร และปราชญ์กฎหมายอิสลามส่วนหนึ่งเห็นว่า จารีต

ประเพณีที่อิสลามยอมรับเป็นแหล่งที่มา (บ่อเกิด) ของกฎหมายอิสลามเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์ เมื่อสิ่งใดที่ถูกปฏิบัติและเป็นที่ยอมรับสืบสานต่อกันมาทั้งการกระทำและคำพูด” (Al-Zuhailiy, 1998: 829, กิตติศักดิ์ ปรกติและคณะ, 2554: 42) เช่นเดียวกันผลการศึกษาของ Iqrofa Zahidah, (2015; 4) ที่พบว่า ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการสินสมรสที่ว่าเป็น “ประเด็นปัญหาทางกฎหมายร่วมสมัยที่ยังไม่มีการกล่าวถึงรายละเอียดที่ชัดเจนทั้งในอัลกุรอานและหะดีษ มีเฉพาะเพียงหลักการกว้าง ๆ ที่ระบุถึงสิทธิของสตรีในเรื่องการทำธุรกรรมต่าง ๆ รวมถึงการถือครองกรรมสิทธิ์ทางทรัพย์สิน เป็นต้น เช่นเดียวกัน หากพิจารณาข้อเท็จจริงที่พบเห็นในพื้นที่ พบว่า นักวิชาการหลายท่านมีความเห็นและเสนอแนะต่อประเด็นที่ว่า “วิถีปฏิบัติในเรื่องทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา ส่วนใหญ่จะมุ่งเป้าไปที่การจัดการทรัพย์สินและมรดกหลังจากสิ้นสุดสภาพการเป็นคู่สมรสกันแล้วจะด้วยการอย่าร้างหรือการเสียชีวิตของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก็ตาม ส่วนประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินในระหว่างที่ยังเป็นคู่สมรสกัน เช่น สิทธิ หน้าที่ ในการใช้สอย ส่วนใหญ่ปฏิบัติกันแบบเรียบง่าย ตกลงกันตามสภาพและประเพณีปฏิบัติของแต่ละครัวเรือน” (สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 4 กันยายนและเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2564) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับมุมมองของคณะวิจัยที่มองว่า ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการสินสมรสในบริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้รวมถึงในพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทย ควรได้รับการประมวลรูปแบบหรือวิธีการจัดการทางเลือกให้กับสังคมอย่างเหมาะสม และจัดเวทีทำความเข้าใจทั้งในระดับครัวเรือน ผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรม

ประเด็นที่ 2 แนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ควรมีการจัดการทางเลือกที่สามารถปรับประยุกต์ใช้ตามบริบทหรือตามที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกัน ซึ่งประกอบด้วย การจัดการแบบเอกเทศ การจัดการแบบร่วมกัน และการจัดการแบบผสมผสาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติที่ผ่านมาที่พบว่า การจัดการสินสมรสหลังจากสิ้นสุดการเป็นคู่สมรสกันแล้วนั้น จะประกอบด้วย 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การจัดการแบบแบ่งครึ่ง หรือที่เรียกว่า “ชะรีกะฮ์” 2) การจัดการแบบจ้างงานหรือที่เรียกว่า “อูเปาะฮ์ อูปามอ” หมายถึง กำหนดค่าจ้างรายวันหรือเหมาจ่าย และ 3) การจัดการแบบทำงานให้เปล่า หรือที่เรียกว่า “คิตมะฮ์” โดยมีเงื่อนไขว่า ทรัพย์สินหรือประโยชน์ในทรัพย์สินที่เกิดจากสินเดิมของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดถือว่าเป็นสินสมรส แต่ไม่สามารถรวมถึงสินเดิมที่เป็นต้นทุนอันก่อให้เกิดทรัพย์สินหรือประโยชน์ในทรัพย์สิน ซึ่งประเด็นนี้ต้องแยกสินเดิมออกจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น โดยมีเงื่อนไขว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดต้องกระทำร่วมกัน กรณีฝ่ายชายเป็นผู้กระทำก่อให้เกิดทรัพย์สินหรือประโยชน์ในทรัพย์สินจากสินเดิมด้วยลำพังผู้เดียว (สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม

พ.ศ. 2564) แม้ว่ามีนักวิชาการบางกลุ่มมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไปก็ตามแต่เป็นความเห็นต่างที่อยู่ในกรอบประเด็นเดียวกัน คือ เมื่อไม่สามารถหาข้อยุติหรือสืบทราบวาทะพยานที่ได้มาในระหว่างการเป็นคู่สมรสกันแบบทำมาหากินร่วมกันโดยไม่สามารถระบุสัดส่วนการได้มาที่ชัดเจนหรือไม่ได้ตกลงกันไว้ให้ถือว่าเป็นทรัพย์สินส่วนรวมที่ทั้งสองฝ่ายมีสิทธิเท่า ๆ กัน ดังเช่น มุมมองของอิสมาแอ เจ๊ะเต๊ะ, (สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2564) ในขณะที่บางกลุ่มมีการระบุรายละเอียดเพิ่มเติม เช่น กรณีฝ่ายชายเป็นฝ่ายที่เป็นเหตุก่อให้เกิดทรัพย์สินหรือเป็นผู้แสวงหาปัจจัยครัวเรือนอยู่ฝ่ายเดียวและฝ่ายหญิงนั้นเป็นแม่บ้านคอยให้บริการและอำนวยความสะดวกในครัวเรือน ในกรณีนี้ หลักปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ถือว่าฝ่ายหญิงมีส่วนร่วมในการได้มาของทรัพย์สินนั้นโดยทางอ้อม ดังนั้น หลักการจัดการในกรณีนี้ ให้ถือว่าฝ่ายชายมีสิทธิในความเป็นเจ้าของแห่งทรัพย์สินนั้นมากกว่าฝ่ายหญิง และฝ่ายหญิงมีสิทธิในความเป็นเจ้าของในสัดส่วนที่ต่างกัน ได้แก่ หนึ่งในสาม (1/3) หนึ่งในสี่ (1/4) หนึ่งในหก (1/6) และหนึ่งในแปด (1/8) ทั้งนี้ต้องสามารถพิสูจน์และสืบทราบได้ว่าแต่ละฝ่ายนั้นมีสัดส่วนในการมีส่วนร่วมเท่าใดและต้องได้รับการยินยอมร่วมกันระหว่างสองฝ่าย จึงสามารถใช้วิธีการจัดการหรือแบ่งสินสมรสในลักษณะนี้ได้ แต่ถ้าพิสูจน์ไม่ได้ว่าแต่ละฝ่ายมีสัดส่วนในการมีส่วนร่วมเท่าใดให้ถือว่าทั้งสองฝ่ายมีสัดส่วนการมีส่วนร่วมในการได้มาของทรัพย์สินนั้นเท่า ๆ กัน กรณีนี้ต้องใช้วิธีการจัดการหรือแบ่งสินสมรสแบบแบ่งครึ่ง และบางพื้นที่ใช้วิธีการจัดการแบ่งสินสมรสแบบผสมผสาน กล่าวคือ ผสมผสานระหว่างหลักการจัดการแบบแบ่งครึ่ง ในกรณีทรัพย์สินหรือสินสมรสที่พิสูจน์ไม่ได้ว่าแต่ละฝ่ายมีสัดส่วนในการมีส่วนร่วมเท่าใด และใช้วิธีการจัดการในทรัพย์สินที่สามารถพิสูจน์และสืบทราบได้ว่าแต่ละฝ่ายนั้นมีสัดส่วนในการมีส่วนร่วมเท่าใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่พิสูจน์และสืบทราบมาจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง (สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 07 มีนาคม 2564, สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2564) อย่างไรก็ตาม คณะวิจัยมองว่า สภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่การจัดการสินสมรสที่ว่านี้ต้องได้รับการประมวลรูปแบบการจัดการที่ชัดเจนสามารถอ้างอิงและยึดถือปฏิบัติได้ง่ายและชัดเจนไม่ควรปล่อยผ่านไปโดยไม่มีการจัดการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำดังสภาพที่เกิดขึ้นในสังคมพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผ่านจนถึงปัจจุบัน

สรุปผลการวิจัย

การจัดการทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาให้เป็นไปตามหลักการและกฎเกณฑ์ที่ศาสนาอิสลามได้กำหนดไว้ เป็นหน้าที่ของผู้ที่ศรัทธาในพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และยึดมั่นในหลักคำสอน แบบอย่างปฏิบัติโดยท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ ซึ่งประเด็นนี้นับว่าเป็นเรื่องที่ศาสนาอิสลามได้กำหนดหลักการไว้อย่าง

กว้าง ๆ แบบองค์รวม และเปิดให้โอกาสให้ผู้ที่มีอำนาจหรือผู้ปกครองกำหนดหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับประเพณีปฏิบัติในแต่ละบริบทสังคมอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน แม้กระทั่งการทำข้อตกลงด้วยตนเอง นับว่าเป็นสิ่งที่ศาสนาอิสลามได้เปิดกว้างมิได้ห้ามแต่อย่างใด トラบได้ไม่สร้างความเดือดร้อน ความเสียหายให้กับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือส่อพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความอธรรม การเอาเปรียบระหว่างกัน และที่สำคัญจะต้องเป็นหลักปฏิบัติที่คืนความเป็นธรรมและความสงบสุขให้กับสังคมได้ โดยรูปแบบการจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลามที่เหมาะสมสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น คือ ควรเป็นรูปแบบการจัดการทางเลือกที่สามารถปรับประยุกต์ใช้ตามบริบทหรือตามที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกัน ซึ่งประกอบด้วย การจัดการแบบเอกเทศ การจัดการแบบร่วมกัน และการจัดการแบบผสมผสาน

ข้อเสนอแนะ

1. เสนอให้กระทรวงยุติธรรม คณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดการองค์ความรู้และพัฒนาเป็นคู่มือการจัดการจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลาม ฉบับประชาชนและฉบับหน่วยงานที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เสนอให้มีการบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาในหลักสูตรการศึกษาของสถานศึกษาทุกระดับหรือพัฒนาเป็นหลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาความเป็นไปได้และความเหมาะสมด้านการพัฒนาคู่มือว่าด้วยครอบครัวและมรดกอิสลามรวมถึงคู่มือการจัดการสินสมรสตามหลักกฎหมายอิสลามให้เป็นกฎหมายที่บังคับใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
4. ศึกษาความจำเป็นและความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาด้านครอบครัวและมรดกอิสลามที่มีขอบเขตหน้าที่ครอบคลุมถึงการป้องกัน การดูแล การแก้ปัญหา ตลอดจนการเสริมพลังให้กับชุมชนเข้มแข็งในเรื่องครอบครัวและมรดกอิสลาม
5. ศึกษาและพัฒนาหลักสูตรครอบครัวต้นแบบตามวิถีอิสลามที่ให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษา สังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การจัดการสินสมรสตามกฎหมายครอบครัวและมรดกอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ที่ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2563 ขอขอบพระคุณผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ และเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานการวิจัยแห่งชาติที่อุดหนุนทุนวิจัย ขอขอบคุณสถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ศาสนยุติธรรมประจำจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนราธิวาส ยะลา ปัตตานี และสตูล และศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่เอื้ออำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาการวิจัยจนประสบความสำเร็จจลุล่วงไปด้วยดี

บรรณานุกรม

- กิตติศักดิ์ ปรกติและคณะ. (2554). *ระบบการปรับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทย*. รายงานการวิจัยของสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มณูญ มณีวิทย์. (2559). *ปัญหาเกี่ยวกับหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล*. สารนิพนธ์ สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- มณูญ มณีวิทย์. (2559). *ปัญหาเกี่ยวกับหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล*. วิทยานิพนธ์ สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- มุฮัมมัดซากี เจะหะ. (2553). กระบวนการยุติธรรมกฎหมายครอบครัวและมรดกในประเทศไทย. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา* 2(3), 29–37
- ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุวิทย์สาส์น.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) (2551). *รวมมติและข้อเสนอจากสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2551*. กรุงเทพฯ. หจก. สหพัฒนพิบูล.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2554). *คู่มือหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก (ฉบับศาลยุติธรรม)*.
- อิสมาแอ สนิและมะรอนิง สาลแลมิง. (2563). แนวทางการพัฒนาการกำกับดูแลชะรีอะฮ์ของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 15(1), 68–75
- อมาวลี อัมพันศิริรัตน์. (2557). *มโนทัศน์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ*. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*. 1(2), 68–80
- Al-Zuhailiy, (1998). *Usul Al-Fiqh Al-Islami 1*, Damascas; Dar Al-Fikr.
- Fraenkel, R. J., Wallen, E. N. & Hyun, H. H. (2012). *How to Design and Evaluate Research in Education*. (8th ed.). New York: McGraw–Hill.
- Ilham Bajnaid, (2020). The impact the marriage contract on the property of the spouses in Islamic law (sharia) compared with European financial subscription system. *King Abdulaziz University Jeddah*. (6), 175–225.

Sahid, M. M. 2016. Shar'iyat Al-Mā' al-Mushtarak bain Al-Zawjain fī Al-Fiqh Al-Islāmī wa Al-Qanūn Al-Malīzī." *Malaysian Journal of Syariah and Law*. (4), 1-13.

บุคลากรกรม

รองศาสตราจารย์ ดร.อิสมาแอ อาลี, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิสมาแอ สนิ (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 06 มีนาคม 2564

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลรอเยะ บินเซ็ง, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิสมาแอ สนิ (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 06 มีนาคม 2564

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รอฮานี มาแจะ, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิสมาแอ สนิ (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 06 มีนาคม 2564

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มะรอนิง สาละมิง, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิสมาแอ สนิ (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 06 มีนาคม 2564

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลฮาซิม ไชชิง, นายอิสมาแอ สนิ, (ผู้สัมภาษณ์), ณ มัสยิด อปีบักกู อัศคี ดติ๊ก ถนน พังเมือง 2 - สะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา, เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2564

นายอับดุลเลาะ ไชะลง, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิบรอเฮง ดอเลาะ, (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2564

นายนิแควอาลี หะยีดอเลาะห์, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิบรอเฮง ดอเลาะ (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2564

นายฮัมกา มะวัง, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิบรอเฮง ดอเลาะ (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2564

นายทวีศักดิ์ ดาโอะ, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิสมาแอ สนิ, (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 06 มีนาคม 2564

นายอาซิ เจ๊ะเต๊ะ, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายพัชชอล อาลฮาดีย์, (ผู้สัมภาษณ์), ณ มัสยิด อปีบักกู อัศคี ดติ๊ก ถนน พังเมือง 2 - สะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา, เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2564

นายอับดุลการิม การ์รี, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายพัชชอล อาลฮาดีย์, (ผู้สัมภาษณ์), ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2564

นางสาวพาริตะห์ อาลีชู, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิสมาแอ สนิ (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2564

นางสาววิลาวัลย์ ลามะทา, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิสมาแอ สนิ (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 4
กันยายน พ.ศ. 2564

นายชาญดี อาแวหา, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิบรอเฮง ดอเลาะ, (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 13
กันยายน พ.ศ. 2564

นายรุสดีย์ โตฮาร์, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิบรอเฮง ดอเลาะ, (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 15
มกราคม พ.ศ. 2565

นางสาวมือลี๊ะ มามะ, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิสมาแอ สนิ (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 4
กันยายน พ.ศ. 2564

นางสาวฮามี๊ะ ดอเลาะ, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิสมาแอ สนิ (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 4
กันยายน พ.ศ. 2564

นางสาวเจ๊ะรอเมาะ อาแวโซ๊ะ, (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายอิสมาแอ สนิ (ผู้สัมภาษณ์), [ออนไลน์], เมื่อวันที่ 4
กันยายน พ.ศ. 2564